

CK.0000045817

LÊ HÙNG LÂM
ĐẶNG VĂN KHOÁT

NGHIÊN CỨU SỨC KHỎE CỘNG CỘNG

YÊN
IẾU

NHÀ XUẤT BẢN Y HỌC

LÊ HÙNG LÂM
ĐẶNG VĂN KHOÁT

**NGHIÊN CỨU
SỨC KHOẺ CÔNG CỘNG**

NHÀ XUẤT BẢN Y HỌC
HÀ NỘI - 1998

LỜI NÓI ĐẦU

Tài liệu này tập hợp một số bài giảng về nghiên cứu Y học xã hội và Sức khỏe công cộng ở Trường cán bộ quản lý y tế cho các cán bộ và học viên mới bắt tay làm một công trình nghiên cứu khoa học hoặc làm luận văn tốt nghiệp chuyên khoa Y xã hội và Sức khỏe công cộng.

Y học xã hội và Sức khỏe công cộng là một khoa học còn mới mẻ và biến động nhanh, có xu thế phát triển ngày càng mạnh ở mọi nước trên thế giới. Nghiên cứu những vấn đề về Y học xã hội và Sức khỏe công cộng là nhiệm vụ cấp bách và đầy khó khăn của những người chăm lo toàn diện sức khỏe nhân dân. Chúng tôi hệ thống lại các bài giảng, bổ sung thêm kinh nghiệm và tài liệu trong và ngoài nước có liên quan để kịp thời phục vụ nhu cầu của nhiều người quan tâm đến vấn đề này vào năm 1992.

Do yêu cầu của bạn đọc, chúng tôi tái bản tài liệu này và rất mong nhận được nhiều ý kiến đóng góp để hoàn chỉnh tiếp theo.

Hà Nội, tháng 10 năm 1997

PGS. Lê Hùng Lâm

BS. Đặng Văn Khoát

Bộ môn Y học xã hội và Tổ chức quản lý y tế.

Trường Cán bộ quản lý y tế.

CHƯƠNG I

XÁC ĐỊNH ĐỀ TÀI NGHIÊN CỨU

A- MỤC TIÊU HỌC TẬP

1- Mô tả được các nhiệm vụ nghiên cứu và các lĩnh vực cần ưu tiên nghiên cứu về sức khoẻ công cộng ở nước ta.

2- Giải thích được vì sao phải xác định mục đích nghiên cứu rõ ràng và xác định đề tài rành mạch.

B- NỘI DUNG

Việc chăm sóc sức khoẻ ở nước ta đang được triển khai rộng khắp cho toàn dân, nhằm thực hiện chiến lược "Sức khoẻ cho mọi người vào năm 2000". Những vấn đề sức khoẻ công cộng rất phong phú: xác định các vấn đề sức khoẻ, các nhu cầu phòng và khám chữa bệnh, phục hồi chức năng, nhu cầu thuốc men của những cộng đồng khác nhau về điều kiện địa lý, lứa tuổi và tình trạng sinh lý, điều kiện lao động và sinh hoạt văn hoá, xã hội. Trên cơ sở mô hình sức khoẻ và bệnh tật của cộng đồng, nghiên cứu sức khoẻ công cộng góp phần vào việc xác định các vấn đề ưu tiên, các đối tượng ưu tiên, xây dựng các kế hoạch và chương trình y tế, xác định các nguồn nhân lực, tài lực hiện có và có thể có ở trong nước và từ nước ngoài.

Nghiên cứu sức khoẻ công cộng cũng góp phần vào việc tìm ra những biện pháp hữu hiệu đảm bảo cho việc triển khai các kế hoạch và chương trình sức khoẻ trên cơ sở xã hội hoá công tác y tế: sức khoẻ cho mọi người cũng như mọi người cho sức khoẻ, tất cả cho sức khoẻ (Health for All - All for Health). Nghiên cứu sức khoẻ công cộng còn góp phần đánh giá hiệu quả, hiệu suất và tác động của các chương trình sức khoẻ.

I - NHIỆM VỤ NGHIÊN CỨU

1 - Phát hiện bản chất của những vấn đề sức khoẻ, thể lực, bệnh tật, tàn tật, tử vong của những cộng đồng khác nhau.

+ Theo đặc điểm địa lý và dân tộc: vùng núi và trung du phía Bắc, vùng đồng bằng sông Hồng, vùng khu 4 cũ, vùng duyên hải miền Trung, vùng Tây Nguyên, vùng Đông Nam Bộ, vùng đồng bằng sông Cửu Long và vùng các đô thị lớn. Các dân tộc ít người trên đất nước ta có những mô hình sức khoẻ và bệnh tật rất khác nhau, gắn với đặc điểm của môi trường thiên nhiên và xã hội mà họ sinh sống.

+ Theo lứa tuổi và tình trạng sinh lý: trẻ em dưới 1 tuổi, trẻ em từ 1 đến 4 tuổi, trẻ từ 5 đến 14 tuổi, nữ 15 đến 49 tuổi, lứa tuổi lao động cả nam và nữ từ 15 - 59 tuổi và những người già từ 60 (hoặc 65 theo TCYTTG) trở lên.

2 - Đánh giá tình trạng sức khoẻ của các cộng đồng và nghiên cứu mô hình bệnh tật, tử vong của họ

+ Xác định tình trạng sức khoẻ của các quần thể mục tiêu, hay quần thể định danh (target population) gồm các nhóm có nguy cơ và các nhóm có nguy cơ cao đối với từng bệnh tật hoặc hiện tượng sức khoẻ cần phòng và chữa bệnh.

+ Xác định mô hình bệnh tật, tử vong và nhu cầu phục vụ sức khoẻ của các quần thể mục tiêu. Chẳng hạn, các trẻ nhỏ dưới 1 tuổi phải được tiêm phòng 6 bệnh truyền nhiễm trẻ em, phụ nữ có thai cần được khám thai đủ 3 lần có chất lượng và được tiêm đủ liều vaccin phòng uốn ván.

3 - Điều tra nghiên cứu các điều kiện lao động, sinh hoạt văn hoá và xã hội của các cộng đồng khác nhau về thành phần và nghề nghiệp

+ Các điều kiện tự nhiên hay xã hội này đều gắn liền với mô hình sức khoẻ và bệnh tật của các nhóm quần thể khác nhau.

+ Điều kiện lao động: môi trường ô nhiễm bởi bụi, hoá chất độc, tiếng ồn, phóng xạ, phân bón và thuốc trừ sâu...

+ Điều kiện sinh hoạt: nhà ở, ăn mặc, nghỉ ngơi, giải trí...

4 - Điều tra tiềm năng kinh tế và văn hoá, chỗ dựa vững chắc của sự phát triển y tế

+ Cách khai thác các nguồn nhân lực, tài lực, vật lực sẵn có và có thể có phục vụ cho sức khoẻ và xã hội hoá công tác y tế.

+ Cách quản lý và sử dụng hợp lý các nguồn lực nói trên để có hiệu suất cao nhất.

5 - Đề xuất cách vận dụng các đường lối, chủ trương và chính sách về sức khoẻ phù hợp với điều kiện kinh tế, chính trị, văn hoá và xã hội ở từng địa phương

+ Luật sức khoẻ.

+ Xã hội hoá công tác y tế.

+ Bảo hiểm y tế, bảo trợ y tế.

6 - Đề xuất cách tổ chức và phương thức hoạt động của các cơ sở y tế từ trung ương đến địa phương

+ Đề xuất cách lồng ghép các chương trình y tế nhằm có phương án tối ưu, tận dụng các nguồn lực một cách có hiệu quả và hiệu suất cao.

+ Cải tiến hệ thống y tế của chúng ta để thích ứng với cơ chế kinh tế mới và những đổi mới đang diễn ra trên đất nước ta.

Các thành tựu khoa học và kỹ thuật không thể áp dụng có hiệu quả trong một hệ thống y tế xa lạ với điều kiện kinh tế và xã hội đã đổi mới.

+ Nghiên cứu sự lựa chọn và sử dụng các kỹ thuật y tế thích hợp, lựa chọn và triển khai các phương thức cung ứng dịch vụ y tế đáp ứng yêu cầu cải tiến công tác phục vụ y tế và cải thiện tình trạng sức khoẻ của nhân dân.

7. Đánh giá các kế hoạch và chương trình y tế

+ Đánh giá hiệu quả, hiệu suất của các chương trình y tế, tác động của chúng lên các chương trình phát triển kinh tế và văn hoá. Tính toán chi phí và hiệu quả, chi phí và lợi ích của mỗi chương trình.

+ Đánh giá tính xác đáng và hợp lý của các kế hoạch y tế.

+ Đánh giá cấu trúc, chức năng và nhiệm vụ của các hệ thống y tế, các đơn vị y tế, các ưu điểm và các tồn tại cần khắc phục.

8. Những điều lưu ý khi nghiên cứu sức khoẻ công cộng

+ Các đề tài nghiên cứu phải đáp ứng mối quan tâm của các nhà lãnh đạo y tế, những người ra quyết định về chủ trương, chính sách, kế hoạch và chương trình y tế ở các tuyến.

+ Các đề tài đó cũng phải đưa ra đáp án cho các câu hỏi mà các cộng đồng cũng như những người có trách nhiệm phục vụ y tế đặt ra trong mỗi giai đoạn và ở mỗi địa phương.

+ Các đề tài đó đòi hỏi sự tham gia và cộng tác của nhiều ngành khoa học tự nhiên và xã hội, của các đoàn thể quần chúng và mọi thành viên trong cộng đồng, đặc biệt là sự quan tâm lãnh đạo của chính quyền các cấp.

II - CÁC LĨNH VỰC CẦN ƯU TIÊN NGHIÊN CỨU

1 - Nhu cầu chăm sóc sức khoẻ

+ Nhu cầu chăm sóc (health needs) và đòi hỏi chăm sóc sức khoẻ (health demands) của các cộng đồng.

+ Mối liên quan giữa cung và cầu.

+ Khả năng đáp ứng về các nguồn nhân lực cần cho việc chăm sóc sức khoẻ nhân dân.

2 - Nhân lực y tế

+ Nhu cầu đào tạo cán bộ y tế theo các chuyên ngành, chuyên môn kỹ thuật và lãnh đạo, quản lý ở mỗi vùng, mỗi tuyến.

+ Hệ thống đào tạo và bổ túc cán bộ y tế: cơ sở đào tạo, phương tiện đào tạo, đội ngũ cán bộ giảng dạy, kế hoạch và chương trình đào tạo, phương thức đào tạo, tuyển sinh và xét tốt nghiệp, theo dõi sau đào tạo.

+ Sử dụng cán bộ y tế và các nhân viên ngoài ngành y tế trong các cơ sở y tế từ trung ương đến xã, phường, cơ quan, xí nghiệp, công trường....

3 - Tổ chức y tế

+ Cấu trúc các cơ quan y tế: tính hợp lý, cân đối.

+ Phương thức hoạt động: kế hoạch hoá, chương trình hoá, lồng ghép các nguồn lực, phân cấp quản lý, giám sát và đánh giá.

4 - Kinh phí và trang thiết bị y tế

+ Các nguồn kinh phí trong nước và viện trợ, phương thức sử dụng và hiệu quả.

+ Trang thiết bị y tế: lĩnh nhận, bảo quản, sử dụng có hiệu quả.

5 - Giải quyết các vấn đề y tế và sức khoẻ ưu tiên

+ củng cố mạng lưới y tế.

+ Dân số và kế hoạch hoá gia đình, bảo vệ sức khoẻ bà mẹ và trẻ em.

+ Nâng cao chất lượng khám và chữa bệnh, mở rộng dịch vụ khám chữa bệnh.

+ Tiêm chủng phòng 6 bệnh truyền nhiễm trẻ em.

+ Dinh dưỡng ở trẻ nhỏ.

+ Phòng chống tiêu chảy.

+ Phòng chống sốt rét và bấu cổ.

+ Phòng chống AIDS và các bệnh lây đường tình dục.

+ Cung cấp thuốc thiết yếu.

+ Đào tạo cán bộ y tế và nghiên cứu khoa học.v.v...

6 - Đánh giá chất lượng các chương trình chăm sóc sức khoẻ ban đầu

- + Giáo dục sức khoẻ.
- + Cung cấp nước sạch và thanh khiết môi trường.
- + Quản lý sức khoẻ.
- + Phòng chống các bệnh địa phương.v.v....

7. Kinh tế y tế

- + Nghiên cứu chi phí.
- + Chi phí và hiệu quả.
- + Lợi ích của một chương trình hay một dịch vụ y tế.

8. Thống kê, thông tin

- + Chuẩn hoá chức danh nhân viên y tế, xếp loại cơ sở y tế.
- + Xác lập các chỉ số sức khoẻ.
- + Áp dụng các phương pháp toán học và máy tính điện tử trong quản lý y tế và xử lý thông tin.
- + Xác lập các chỉ số hiệu quả và hiệu suất.
- + Cải tiến và đơn giản hoá các hệ thống thông tin, các hồ sơ, biểu mẫu báo cáo.

9. Tâm lý người được chăm sóc sức khoẻ

- + Sự hài lòng của những người được chăm sóc sức khoẻ.
- + Các yếu tố ảnh hưởng đến sự tiếp nhận và hưởng sự chăm sóc.

Đương nhiên, các lĩnh vực nghiên cứu trên đòi hỏi các cán bộ tham gia nghiên cứu phải được trang bị vững vàng về khoa học xã hội, đạt tới trình độ có thể tham gia nghiên cứu, đồng thời có sự cộng tác của các nhà quản lý y tế và các nhà xã hội học.

III - CÁC NHÓM ĐỀ TÀI NGHIÊN CỨU

1 - Những nghiên cứu hướng về các mục tiêu trước mắt

+ Nâng cao hiệu suất của các cơ sở y tế hiện có, giảm những hoạt động không cần thiết, đảm bảo hoạt động một cách kinh tế nhất.

+ Sử dụng tốt nhất các nguồn lực hiện có, phân công hợp lý các đơn vị y tế và cán bộ y tế, sử dụng tối ưu giường bệnh và các trang thiết bị y tế.

+ Điều chỉnh kế hoạch và chương trình y tế cho sát hợp.

+ Đánh giá mức độ đạt được của các mục tiêu đã đề ra.

+ Đề xuất các biện pháp cải tiến tổ chức y tế và nâng cao chất lượng các dịch vụ y tế.

2 - Những nghiên cứu hướng về các mục tiêu dài hạn.

+ Cải tiến quá trình kế hoạch hoá y tế. Cung cấp các chỉ dẫn cơ bản về nhu cầu chăm sóc y tế, số lượng và chất lượng các dịch vụ y tế hiện hành, đảm bảo việc lập kế hoạch có cơ sở khoa học và thực tiễn dựa trên sự phân tích các dữ kiện dịch tễ học, dân số học, chẩn đoán cộng đồng, sự phân tích các dữ kiện thu thập được qua các hệ thống thống kê báo cáo của các đơn vị y tế tuyến dưới gửi lên.

+ Cải tiến phương pháp nghiên cứu, nhằm xác định xu hướng của các vấn đề sức khoẻ một cách chính xác, lượng hoá nếu có thể được. Áp dụng vào lĩnh vực y tế các phương pháp vận trù học, điều khiển học, tin học và các phương pháp quản lý tiên tiến của công nghiệp.

+ Xác định quan hệ tương tác của các yếu tố chính trị, kinh tế, văn hoá, giáo dục, y tế, tác động của các chương trình chăm sóc sức khoẻ cộng đồng đến các chương trình y tế khác cũng như đến sự phát triển kinh tế văn hoá của mỗi vùng hay mỗi đơn vị hành chính địa phương.